

Norsk lagstiftning för krigsfall

Den offentliga debatten i Norge är för närvarande koncentrerad till de lagförslag om beredskap vid krig eller krigsfara och om skärpta straff för förräderi som regeringen framlade den 25 augusti och som nu är föremål för utskottsbehandling i stortinget. Det är naturligt och värdefullt att dessa förslag väckt opposition och ett livligt mehingsutbyte: de är utomordentligt långtgående och av central betydelse för problemet om demokratins självförsvar. Främst gäller detta propositionen nr 78 "om särskilda åtgärder under krig, krigsfara och liknande förhållanden" (beredskapslagen), som i form av fullmakt till regeringen möjliggör genomgripande förändringar i den norska rättsordningen.

Lagen (lagförslaget) utgår från den i Norge, särskilt efter 1940 års händelser, allmänt hävdade grundsatsen om en konstitutionell nödrätt: regeringen — liksom andra statsorgan — kan i extraordinära situationer, då landets säkerhet står på spel, ge bestämmelser eller vidta åtgärder utanför sin ordinära kompetens. Den kan alltså handla utan stöd i grundlagen och i strid med grundlagen. En dylik juridisk konstruktion tedde sig nödvändig under ockupationsåren, då regeringen i landsflykt eljest kunde ha varit utan rättsgrund för sin verksamhet. Men vid sidan av den konstitutionella nödrätten användes även under dessa år av stortinget beslutade fullmakter — den s. k. Elverumsfullmakten av år 1940. Det är, kan det sägas, det under kriget använda systemet som man nu i förväg vill fastlägga och reglera. Stortinget skall besluta att regeringen under vissa förhållanden har utvidgade rättigheter, men man erkänner samtidigt att dessa rättigheter ändå står regeringen till buds vid ett nödläge. I propositionen motiveras detta med skilda skäl: saken bör enligt demokratins principer klargöras ge-

nom ordinär lagstiftning; det stärker regeringens ställning utåt och inåt om dess fullmakter på förhand är kända; då ett nödtillstånd väl inträder blir det svårt att hinna med utarbetandet av nya rättsregler.

Här skall vi inte stanna vid dessa juridiska problem. Det bör dock betonas att den norska lösningen är egendomlig, även om den diskutabla idén om konstitutionell nödrätt godtas. Ty stortinget har inte rätt att överlämna befogenheter till regeringen annat än vid nödtillstånd, och vad man nu kräver är ett sådant överlämnande — för ett tänkt framtida nödtillstånd. Och på samma sätt: regeringsbefogenheter av extra slag uppstår vid ett nödtillstånd blott i relation till den då bestående situationen, men nu fastställs dylika befogenheter helt generellt i en lag. Dessa synpunkter har föranlett krav på att det föreliggande förslaget skulle ges stöd i författningen eller införas som ett tillägg till författningen. Men för författningsändring krävs upprepade beslut av skilda storting med val emellan — och det tar flera år.

Vad innehåller då lagen? Enligt första paragrafen träder den utan vidare i kraft vid krig. Men kungen (regeringen) kan med eller om brådskan så kräver utan stortingets hörande besluta att lagen eller delar av den skall tillämpas även i andra lägen, nämligen "när krig hotar" eller "när rikets självständighet eller säkerhet är i fara till följd av pågående eller hotande fiendtligheter mellan främmande stater eller av andra grunder"; med det omstridda uttrycket "andra grunder" har man närmast avsett det fall att inre oroligheter uppstår i samband med stark utrikespolitisk spänning, även om krigsfara för Norge för tillfället ej kan påstås vara för handen. På beslut av regeringen eller stortinget skall tillämpningen av lagen upphöra. Om stortinget

är hindrat att fungera på grund av krig, får regeringen en obegränsad fullmakt — denna speciella situation skall här inte närmare beröras.

Då beredskapslagen eller vissa delar av den träder i kraft kan regeringen på en rad områden besluta extraordinära åtgärder utan stortingets hörande. Privat egendom kan tas i anspråk, arbetskraft kan utskrivs för militärt och civilt bruk, militären kan få omfattande myndighet osv. Dessa regler är i det hela av ungefär samma beskaffenhet som de i Sverige under det senaste kriget beslutade. Intresset och debatten knytes huvudsakligen till några bestämmelser av speciellt genomgripande art.

Sålunda kan särskilda förräderiomstolar inrättas. Dessa skall bestå av fem yrkesdomare. Domstolarna träder i verksamhet då en förrädare gripes på bar gärning eller eljest under omständigheter som inte lämnar något tvivel om hans brottslighet och då det tillika med hänsyn till rikets säkerhet anses nödvändigt att han utan omgång blir straffad. Processen får inte vara mer än 48 timmar; antingen fälles dödsdom, som i regel genast skall verkställas (för dylik dom krävs enhällighet), eller blir vederbörande frikänd, varefter ny rättegång enligt ordinär lag kan äga rum. Denna skärpning av lagstiftningen förenas med rätt för polisen att gripa och under obestämmd tid kvarhålla personer som misstänks för förräderi eller försök till förräderi. Något domstolsförfarande förekommer inte i detta fall, men ett råd på fem personer — varav tre utses av regeringen och två av stortinget — skall tjänstgöra som rådgivare vid behandlingen av dessa frågor inom departementet.

Den andliga friheten i egentlig mening berörs främst av två grupper av bestämmelser. Den ena möjliggör kontroll av telefonsamtal; kontroll av postförsändelser och telegram har förut varit tillåten i extraordinära situationer. Ojämförligt viktigare är att regeringen kan fatta beslut för att hindra offentliggörande i tryckt skrift eller i radio av sådant "som kan skada försvaret eller rikets förhållande till främmande stater eller hota rikets yttre och inre säkerhet". Sålunda kan regeringen införa censur, "förbud mot publicering av upplysningar eller meddelanden av viss art" samt förbjuda utgivande av periodiska skrifter som upprepade gånger överträtt ett dylikt förbud.

Det är de nu angivna reglerna som föranlett meningsbrytningar inom alla demokratiska partier och en hetsig polemik mellan ärliga och reflekterade demokrater. A ena sidan höjes parollen om demokratins självförsvar, å andra sidan förklaras att lagförslaget innebär "själv-mord av fruktan för döden" — att man i sin iver att skydda demokratin undergräver den. Debatten skall behandlas i en följande artikel.